

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SVEIKATOS APSAUGOS MINISTRO
Į S A K Y M A S

**DĖL NEBRANDUOLINĖS ENERGETIKOS OBJEKTŲ, ŽEMĖS IR PASTATŲ,
UŽTERŠTŲ RADIONUKLIDAIŠ, DEZAKTYVACIJOS TAISYKLIŲ
PATVIRTINIMO**

2011 m. spalio 20 d. Nr. V-922
Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įstatymo (Žin., 1999, Nr. [50-1600](#); 2011, Nr. 91-4318) 6 straipsnio 1 punktu:

1. T v i r t i n u Nebranduolinės energetikos objektų, žemės ir pastatų, užterštų radionuklidais, dezaktyvacijos taisykles (pridedama).
2. P a v e d u šio įsakymo vykdymą kontroliuoti viceministrui pagal administravimo sritį.

SVEIKATOS APSAUGOS MINISTRAS

RAIMONDAS ŠUKYS

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos
sveikatos apsaugos ministro
2011 m. spalio 20 d. įsakymu Nr. V-922

NEBRANDUOLINĖS ENERGETIKOS OBJEKTŲ, ŽEMĖS IR PASTATŲ, UŽTERŠTŲ RADIONUKLIDAIS, DEZAKTYVACIJOS TAISYKLĖS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Nebranduolinės energetikos objektų, žemės ir pastatų, užterštų radionuklidais, dezaktyvacijos taisyklės (toliau – Taisyklės) nustato radiologinio incidento ir radiologinės avarijos padarinių, kai radionuklidais užteršiami nebranduolinės energetikos objektai, žemė, pastatai, įranga ar kiti daiktai (toliau – radionuklidais užteršti objektai), likvidavimo ar padarinių sušvelninimo, atliekant jų dezaktyvaciją, reikalavimus.

2. Šių Taisyklių reikalavimai taip pat taikomi radionuklidais užterštų objektų tvarkymo atvejais, kai nustatomas jų radioaktyvusis užterštumas paliktaisiais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais, paliktosiomis branduolinio kuro ciklo medžiagomis, paliktosiomis branduolinėmis ir daliosiomis medžiagomis.

3. Šiose Taisyklėse vartojamos sąvokos:

dezaktyvacija – radioaktyviojo užterštumo įvertinimas ir jo plitimo sustabdymas, radionuklidų šalinimas nuo radionuklidais užterštų objektų, dezaktyvacijos metu susidariusių radioaktyviųjų atliekų surinkimas ir perdavimas radioaktyviųjų atliekų tvarkytojui;

dezaktyvaciją atliekantis subjektas – asmuo, nurodytas Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje, turintis licencijas ir laikinuosius leidimus išduodančios institucijos išduotą licenciją ar laikinąjį leidimą tvarkyti radioaktyvias atliekas, suteikiančius teisę teikti radionuklidais užterštų objektų dezaktyvacijos paslaugas;

radiologinių incidentų ir radiologinių avarijų prevencijos ir padarinių likvidavimo planas (toliau – **planas**) – veiksmų, reikalavimų, pareigų ir įgaliojimų radiologiniam incidentui ir radiologinei avarijai išvengti, o jai įvykus – padariniams likviduoti ar sušvelninti, aprašymas.

Kitos Taisyklėse vartojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatyme (Žin., 1999, Nr. [11-239](#)), Lietuvos Respublikos branduolinės energijos įstatyme (Žin., 1996, Nr. [119-2771](#); 2011, Nr. [91-4314](#)), Lietuvos Respublikos radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įstatyme (Žin., 1999, Nr. [50-1600](#); 2011, Nr. 91-4318) ir kituose radiacinę saugą reglamentuojančiuose teisės aktuose vartojamas sąvokas.

4. Radionuklidų nebekontroliuojamieji radioaktyvumo lygiai, atlikus radionuklidais užteršto objekto dezaktyvaciją, turi atitikti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro nustatytus radionuklidų nebekontroliuojamuosius radioaktyvumo lygius medžiagoms, susidarančioms veiklos su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais, išskyrus branduolinės energetikos objektuose, metu.

5. Licencijas ir laikinuosius leidimus, nurodytus Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatyme, išduodanti institucija priima galutinį sprendimą, kad radionuklidais užteršti objektai yra tinkamai dezaktyvuoti ir radiacinės saugos priemonių taikyti nebereikia.

II. BENDRIEJI DEZAKTYVACIJOS REIKALAVIMAI

6. Radionuklidais užterštų objektų dezaktyvaciją organizuoja asmuo, nurodytas Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje, turintis licencijas ir laikinuosius leidimus išduodančios institucijos išduotą licenciją ar laikinąjį leidimą verstis veikla, nurodyta Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje (toliau – licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas), o nustačius radioaktyviųjų užterštumą paliktaisiais

jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais, paliktosiomis branduolinio kuro ciklo medžiagomis, paliktosiomis branduolinėmis ir daliosiomis medžiagomis, dezaktyvacija organizuojama vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintomis Paliktųjų jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių, paliktųjų branduolinio kuro ciklo medžiagų, paliktųjų branduolinių ir daliųjų medžiagų bei radionuklidais užterštų objektų tvarkymo taisyklėmis.

7. Licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas radionuklidais užterštų objektų dezaktyvaciją atlieka savo jėgomis, o tais atvejais, kai savo jėgomis to atlikti negali, privalo kreiptis į dezaktyvaciją atliekančią subjektą.

8. Licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas pateikia dezaktyvaciją atliekančiam subjektui prašymą dėl dezaktyvacijos atlikimo ir pagal šių Taisyklių 19 punkto reikalavimus parengtą radioaktyviojo užterštumo įvertinimo protokolą.

9. Licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas, įvykus radiologiniam incidentui ar radiologinei avarijai, prieš pradėdamas dezaktyvaciją privalo:

9.1. iš radionuklidais užterštų objektų nedelsdamas išvesti darbuotojus ir kitus ten esančius asmenis, išjungti ventiliaciją, uždaryti langus ir duris;

9.2. imtis visų priemonių, numatytų plane, radioaktyviojo užterštumo plitimui sustabdyti;

9.3. organizuoti patekimo į radionuklidais užterštą objektą kontrolę;

9.4. nustatyti radioaktyviojo užterštumo vidinę apsaugos zoną (teritorija aplink pavojų keliantį jonizuojančios spinduliuotės šaltinį ar užterštą teritoriją, kurioje turi būti imamas apsaugos nuo galimos apšvitos ar radioaktyviojo užterštumo priemonių) ir išorinę apsaugos zoną (saugoma teritorija aplink vidinę apsaugos zoną);

9.5. nedelsdamas įrengti inžinerinius barjerus, apsaugančius nuo radioaktyviojo užterštumo plitimo, aplink radionuklidais užterštus objektus;

9.6. radionuklidais užterštą objektą (išorinę ir vidinę apsaugos zonas) paženklini Lietuvos standarte LST ISO 361:1998 nustatytu pagrindiniu jonizuojančiosios spinduliuotės ženklu. Radionuklidais užteršto objekto pavojingumui pabrėžti pagrindinis jonizuojančiosios spinduliuotės ženklas turi būti papildytas užrašais („Atsargiai! Jonizuojančioji spinduliuotė“, „Dėmesio! Pavojinga zona“, „Eiti draudžiama“), taip pat turi būti nurodytas asmens, atsakingo už radiacinę saugą, vardas, pavardė bei telefono numeris.

10. Licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas, savo jėgomis atlikdamas dezaktyvaciją radionuklidais užterštuose objektuose, privalo:

10.1. atsižvelgdamas į radioaktyviųjų užterštumą, aprūpinti darbuotojus asmeninėmis apsaugos priemonėmis, apsaugančiomis nuo išorinės ir vidinės apšvitos;

10.2. prižiūrėti radionuklidais užterštų objektų dezaktyvacijai skirtų asmeninių apsaugos priemonių saugojimo ir išdavimo tvarką;

10.3. užtikrinti, kad kiekviena darbuotojams išduodama asmeninė apsaugos priemonė atitiktų jai keliamus techninius ir naudojimo reikalavimus;

10.4. aprūpinti darbuotojus reikalingomis priemonėmis dezaktyvacijai atlikti;

10.5. aprūpinti darbuotojus kitomis plane numatytomis priemonėmis.

11. Licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas arba dezaktyvaciją atliekantis subjektas dezaktyvacijos metu turi:

11.1. organizuoti ir atlikti darbuotojų, vykdančių dezaktyvaciją, apšvitos ir darbo vietų stebėseną teisės aktų nustatyta tvarka. Jei yra tikimybė radionuklidams patekti į organizmą, – tiesioginiais ir netiesioginiais matavimais kontroliuoti galimą vidinę apšvitą;

11.2. dozės galios ir paviršių taršos matuokliais kontroliuoti dezaktyvacijos efektyvumą;

11.3. atsižvelgdamas į radionuklidų fizinių būvį ir cheminę sudėtį bei radionuklidais užteršto objekto paviršiaus savybes, taikyti būdus ir priemones, padėsiančius sumažinti susidarančių radioaktyviųjų atliekų kiekį bei palengvinti jų tvarkymą;

11.4. dezaktyvacijos vietas išdėstyti taip, kad būtų išvengta darbuotojų tarpusavio radioaktyviojo užterštumo galimybių;

11.5. kai dezaktyvacija atliekama ištisą parą, įrengti darbuotojų poilsio ir maitinimosi

vietas;

11.6. įrengti laikinas dezaktyvacijos metu susidariusių radioaktyviųjų atliekų saugyklas;

11.7. atliekant radionuklidais užterštų objektų dezaktyvaciją tamsiu paros metu, būtina:

11.7.1. apšviesti dezaktyvacijos atlikimo vietą;

11.7.2. aprūpinti darbuotojus asmeninėmis apšvietimo priemonėmis;

11.7.3. nustatyti privalomus dezaktyvaciją atliekančių darbuotojų judėjimo maršrutus užterštoje vidinėje apsaugos zonoje;

11.7.4. sustiprinti patekimo į vidinę apsaugos zoną kontrolę;

11.8. atliekant radionuklidais užterštų objektų dezaktyvaciją žiemą, būtina:

11.8.1. apsaugoti darbuotojus nuo nušalimo;

11.8.2. naudoti neužšalančias dezaktyvacijos priemones;

11.8.3. atlikti kitus veiksmus, nurodytus plane.

12. Baigęs dezaktyvaciją, licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas arba dezaktyvaciją atliekantis subjektas turi:

12.1. atlikti naudotos įrangos, priemonių (prireikus ir žmonių) dezaktyvaciją;

12.2. surinktas dezaktyvacijos metu susidariusias radioaktyvias atliekas perduoti radioaktyviųjų atliekų tvarkytojui;

12.3. registruoti dezaktyvaciją atlikusių darbuotojų apšvitos ir darbo vietų stebėsenos duomenis teisės aktų nustatyta tvarka.

13. Licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas arba dezaktyvaciją atliekantis subjektas privalo užtikrinti, kad dezaktyvaciją atliekantys darbuotojai:

13.1. būtų instruktuoti radiacinės saugos klausimais ir apmokyti atlikti dezaktyvaciją;

13.2. laikytųsi radiacinės saugos, saugos darbe instrukcijų, dezaktyvacijos procedūrų aprašymų reikalavimų;

13.3. paskirtose vietose apsirengtų ir dezaktyvacijos metu dėvėtų asmenines apsaugos priemones;

13.4. stebėtų, kad dezaktyvacijos metu asmeninės apsaugos priemonės nebūtų pažeistos (pažeistas nedelsiant pakeisti);

13.5. stebėtų, kad dezaktyvacijos tirpalų nepatektų po asmeninėmis apsaugos priemonėmis;

13.6. nedėtų dezaktyvacijos priemonių ir įrankių ant radionuklidais užterštų paviršių;

13.7. nesiliestų prie radionuklidais užterštų daiktų, į rankas imtų tik dezaktyvuotus daiktus;

13.8. nusiimtų, nusivilkėtų (atsisagstytų) asmenines apsaugos priemones tik tam skirtose vietose;

13.9. dezaktyvacijos vietoje nevykdytų jokių veiksmų (negertų, nevalgytų, nerūkytų ir kt.), galinčių sukelti vidinį radioaktyvų užterštumą.

14. Atliekant radionuklidais užterštos įrangos ar kitų daiktų dezaktyvaciją, laikomasi šių reikalavimų:

14.1. išmontuota įranga ar kiti daiktai, užteršti trumpaamžiais radionuklidais, turi būti išlaikomi iki Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro nustatytų radionuklidų nekontroliuojamųjų radioaktyvumo lygių medžiagoms, susidarančioms veiklos su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais, išskyrus branduolinės energetikos objektuose, metu, o užteršti ilgaamžiais radionuklidais – dezaktyvuojami;

14.2. organiniai tirpikliai gali būti naudojami tik būtiniais atvejais, o dezaktyvacijos metu susidariusios atliekos tvarkomos kaip radioaktyviosios ir cheminės atliekos;

14.3. jei tris kartus atlikus radionuklidais užterštos įrangos ir kitų daiktų dezaktyvaciją liekamasis radioaktyvusis užterštumas viršija Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro nustatytus radionuklidų nekontroliuojamojo radioaktyvumo lygius medžiagoms, susidarančioms veiklos su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais, išskyrus branduolinės energetikos objektuose, metu, radionuklidais užteršta įranga ir kiti daiktai turi būti tvarkomi kaip radioaktyviosios atliekos.

15. Atliekant radionuklidais užterštų patalpų dezaktyvaciją, laikomasi šių reikalavimų:
- 15.1. pradedama nuo vidinės apsaugos zonos centro link;
 - 15.2. kai išpiltas nedidelis skysčio kiekis, turi būti naudojamas sugeriamasis popierius, audeklas, sugeriamieji milteliai;
 - 15.3. prieš plaunant išbyrėjusius miltelius, būtina įsitikinti, kad vanduo nesukels cheminės reakcijos, skatinančios radioaktyviojo užterštumo plitimą;
 - 15.4. kai patalpų oras yra užterštas radioaktyviosiomis medžiagomis, aerozoliais ir filtruojamosios asmeninės apsaugos priemonės (dujų filtrai, sudėtiniai filtrai ir kt.) nebeužtikrina reikiamos kvėpavimo takų apsaugos, turi būti naudojami izoliuojamieji kostiumai su kvėpavimo įtaisais.
16. Atliekant radionuklidais užterštos teritorijos dezaktyvaciją, laikomasi šių reikalavimų:
- 16.1. pirmiausia atliekama privažiavimo kelių ir pastatų dezaktyvacija. Teritorijose su kieta danga dezaktyvacija turi būti atliekama mechaniniu būdu (nusiurbiant arba šluojant palaistytą plotą). Asfaltuotos dangos dezaktyvuojamos vandens srove;
 - 16.2. kad būtų laikinai sustabdytas radioaktyviojo užterštumo plitimas, radionuklidais užteršta teritorija turi būti uždengta plastikine plėvele. Jei teritorijos dezaktyvaciją numatoma vykdyti po ilgesnio laikotarpio, radionuklidais užteršta žemė turi būti apkasta švarios žemės sluoksniu, prieš tai uždengus plastikine plėvele;
 - 16.3. radionuklidais užteršta žemė turi būti nukasama ir tvarkoma kaip radioaktyviosios atliekos, surenkama ir kraunama į transporto priemones naudojant kasimo techniką (negalima rinkti ir kasti rankomis);
 - 16.4. prieš kasant radionuklidais užterštą žemę, ji turi būti sudrėkinama, kad nedulkėtų;
 - 16.5. vežant radionuklidais užterštą žemę į nustatytas laikino saugojimo vietas, sunkvežimių kėbulai turi būti uždengti;
 - 16.6. teritorija laikoma tinkama naudoti, kai jos likutinis radioaktyvusis užterštumas neviršija apribotosios dozės gyventojams – 0,2 mSv per metus.
17. Atliekant radionuklidais užterštų pastatų dezaktyvaciją, laikomasi šių reikalavimų:
- 17.1. aplink radionuklidais užterštus pastatus turi būti įrengti inžineriniai barjerai (grioviai, pylimai ir kt.), neleidžiantys plisti radioaktyviajam užterštumui;
 - 17.2. kai radionuklidais užterštas visas pastatas, pirmiausia atliekama stogo dezaktyvacija, po to – sienų. Ypač kruopščiai būtina atlikti langų, konstrukcijų sujungimų ir pan., kur kaupiasi radioaktyviosios medžiagos, dezaktyvaciją;
 - 17.3. jei dezaktyvacija, atliekama vandeniū ar dezaktyvacijos tirpalais, neveiksminga, turi būti taikomi mechaniniai radionuklidais užterštų paviršių valymo būdai;
 - 17.4. turi būti įrengti dezaktyvacijai naudoto vandens ar dezaktyvacijos tirpalų surinkimo rezervuarai.
18. Atliekant radionuklidais užterštų transporto priemonių dezaktyvaciją, laikomasi šių reikalavimų:
- 18.1. pirmiausia dezaktyvuojama transporto priemonės stovėjimo vieta. Sunkvežimio ar lengvojo automobilio dezaktyvacija pradedama nuo kėbulo viršaus. Kabinos ar kėbulo viršus, priekinis stiklas, purvasargiai turi būti nušluojami ir nušluostomi. Po to turi būti atliekama kabinos vidaus dezaktyvacija;
 - 18.2. galutinė transporto priemonės dezaktyvacija turi būti atliekama vandeniū ar dezaktyvacijos tirpalu specialioje aikštelėje. Ratai plaunami dezaktyvacijos tirpalu, kėbulai – vandens srove, trinant šepečiais.

III. DEZAKTYVACIJOS DOKUMENTAI

19. Įvykus radiologiniam incidentui ar radiologinei avarijai, kurios metu radionuklidais užteršiami objektai, licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas per 3 darbo dienas turi parengti radioaktyviojo užterštumo įvertinimo protokolą, kurio vienas egzempliorius pateikiamas

licencijas ir laikinuosius leidimus išduodančiai institucijai, o kitas – dezaktyvaciją atliekančiam subjektui (jeigu licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas nepajėgus atlikti dezaktyvacijos). Radioaktyviojo užterštumo įvertinimo protokole pateikiami šie duomenys:

19.1. radionuklidais užteršto objekto pavadinimas, teisinė forma, buveinė, kodas;

19.2. radionuklidais užteršto objekto apibūdinimas, jo paviršiaus savybės (metalas, plastikas, dažyti paviršiai, betonas, asfaltas, žemė ir pan.);

19.3. radionuklidų apibūdinimas (radionuklido pavadinimas, jo aktyvumas, fizinis būvis ir cheminė sudėtis);

19.4. radionuklidų aktyvumas ir/ar radionuklidais užteršto objekto plotas;

19.5. galimi papildomi pavojai žmonėms (elektros srovė, gaisras, cheminis, biologinis pavojai);

19.6. veiksniai, galintys nulemti radioaktyviojo užterštumo plitimą.

20. Licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas arba dezaktyvaciją atliekantis subjektas, prieš pradėdami radionuklidais užteršto objekto dezaktyvaciją, per 3 darbo dienas turi sudaryti radionuklidais užteršto objekto dezaktyvacijos planą, kuriame pateikiami šie duomenys:

20.1. asmuo, atsakingas už dezaktyvacijos atlikimą (vardas ir pavardė, pareigos, telefono numeris);

20.2. dezaktyvacijos vykdytojai (juridinio asmens, kitos organizacijos, jų filialo pavadinimas, teisinė forma, buveinė, kodas, fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta);

20.3. dezaktyvacijos vieta;

20.4. darbuotojų radiacinės saugos ir darbuotojų apšvitos kontrolės reikalavimai, numatomos darbuotojų, atliekančių dezaktyvaciją, asmeninės apsaugos priemonės, darbuotojų išorinės ir vidinės apšvitos ir darbo vietų stebėsenos vykdymo planas;

20.5. nekontroliuojamieji radioaktyvumo lygiai, iki kurių turi būti dezaktyvuoti radionuklidais užteršti objektai;

20.6. dezaktyvacijos metodai;

20.7. dezaktyvacijos cheminiai reagentai, priemonės, įranga.

21. Atlikęs dezaktyvaciją, licencijos ar laikinojo leidimo turėtojas arba dezaktyvaciją atliekantis subjektas per 10 darbo dienų turi parengti dezaktyvacijos ataskaitą, kurios vienas egzempliorius pateikiamas licencijas ir laikinuosius leidimus išduodančiai institucijai, o antras – radionuklidais užteršto objekto savininkui. Ataskaitoje pateikiami šie duomenys:

21.1. dezaktyvacijos vykdytojai (juridinio asmens, kitos organizacijos, jų filialo pavadinimas, teisinė forma, buveinė, kodas, fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta);

21.2. atliktos dezaktyvacijos apibūdinimas;

21.3. dezaktyvuoto objekto likutinio paviršių radioaktyviojo užterštumo ir dozės galios matavimų rezultatai;

21.4. dezaktyvuoto objekto tolesnio naudojimo, perdirbimo ar laidojimo kaip radioaktyviosios atliekos galimybės;

21.5. dezaktyvacijos metu susidariusių radioaktyviųjų atliekų kiekis, fizinis būvis, cheminė ir radionuklidinė sudėtis;

21.6. radionuklidais užteršto objekto dezaktyvacijos metu susidariusių radioaktyviųjų atliekų saugojimo vieta;

21.7. dezaktyvaciją atlikusių darbuotojų išorinės ir vidinės apšvitos stebėsenos duomenys (išmatuotos ir (ar) įvertintos išorinės apšvitos dozės, radionuklidų aktyvumai ir įvertintos vidinės apšvitos dozės).
